

Svarthalespove på Jæren

Kartlegging av artens hekkeområder og ungeproduksjon
våren og sommeren 2010

Oppdragsrapport: Fylkesmannen i Rogaland
Forfatter: Mangfold v/Kjell Ruud Mjølunes

Oppsummering

Forekomsten av hekkende svarthalespover i alle kjente hekkeområder for arten på Jæren ble forsøkt kartlagt i første halvdel av mai 2010. En foreløpig statusrapport som blant annet viste den omtrentlige lokaliseringen av årets 26-31 hekkepar av svarthalespove ble oversendt FMR i Rogaland 21.mai. Alle de lokaliserte parene bortsett fra ett, hekket på gressenger av type timotei og raigras mellom Reve og Vik på vestsida av Orrevatnet i Klepp kommune.

Etter en befaring i mange av de aktuelle områdene 30.mai ble grunneigere kontaktet av FMR og forespurt om de kunne utsette den da nært forestående slåtten mot en kompensasjon. Noen av de aktuelle grunneigerene gikk med på denne ordningen, og gressenger med totalt minst fire hekkende svarthalespovepar ble satt av og ikke slått før svarthalespovene hadde fått ungene på vingene eller forlatt områdene av andre grunner. Undertegnede overvåket alle hekkeområdene frem til ultimo juni, og i juli ble utvalgte våtmarksområder oppsøkt med jevne mellomrom for å telle voksne og unge svarthalespover. Særlig Orreosen i Orrevatnet tiltrekker seg mange svarthalespover etter endt hekkesesong, og tellinger her har tidligere vist seg å være godt egnet til å kunne si noe om den generelle hekkesuksessen til arten. Anslag basert på overvåking av hekkeområdene og på tellinger i blant annet Orreosen utover for- og ettersommeren viste at et sted mellom 10 og 15 svarthalespoveunger kom på vingene på Jæren i år. Dette tallet er trolig høyere enn det har vært de siste årene, og den økte hekkesuksessen kan sannsynligvis tilskrives utsettelse av slått i noen av hekkeområdene.

Innholdsfortegnelse

Oppsummering	2
Innholdsfortegnelse	3
Innledning.....	4
Beskrivelse av kartleggingen.....	5
Generelle resultater	6
Hekkeområdene.....	8
Revevika.....	8
Revtangen O.S.....	8
Markene innenfor dagmerket på Revtangen	10
Markene mellom Reveparken og plantefredningsområdet i bakdynene på Orrestranda	12
Ljoshaug -Orrelva	12
Friluftshuset/Ljoshaug.....	12
Orre/Vik	14
Nese.....	14
Grudavatnet	14
Observasjoner av unger og ungfugler	15

Innledning

Svarthalespoven er kategorisert som sterkt truet på den norske rødlista. Direktoratet for Naturforvaltning har satt svarthalespove på lista over såkalte prioriterte arter. En handlingsplan for arten er utarbeidet av Stavanger Museum v. Alf Tore Mjøs, og Fylkesmannen i Rogaland fikk vinteren 2010 ansvaret for å følge opp denne handlingsplanen og starte arbeidet med å redde svarthalespoven fra utryddelse på Jæren. Majoriteten av den norske hekkebestanden av arten finnes i Klepp kommune på Jæren. I et område på noen få kvadratkilometer mellom Reve og Vik vest av Orrevatnet, påviste undertegnede rundt 25 hekkende par i 2008 (Mjølshnes 2008). Undertegnede ble i begynnelsen av mai kontaktet av FM i Rogaland med en forespørsel om å foreta en liknende kartlegging av hekkende svarthalespover også i 2010. Feltarbeidet ble startet opp 5.mai og varte frem til 26.juli. Feltinnsatsen var mest intensiv i mai og frem til første slått i første halvdel av juni. I det følgende blir resultatene fra årets kartlegging av hekkeområdene presentert. Innsats under slått og arbeidet med overvåking av de avsatte gressengene blir også redegjort for, og resultater fra tellingene av ungfugler i utvalgte våtmarker blir presentert. Ulike observasjoner og erfaringer gjort under sesongens feltarbeid blir også nevnt og diskutert, og de kartlagte områdenes generelle verdi som hekke- og beiteområde for fugl blir omtalt.

Beskrivelse av kartleggingen

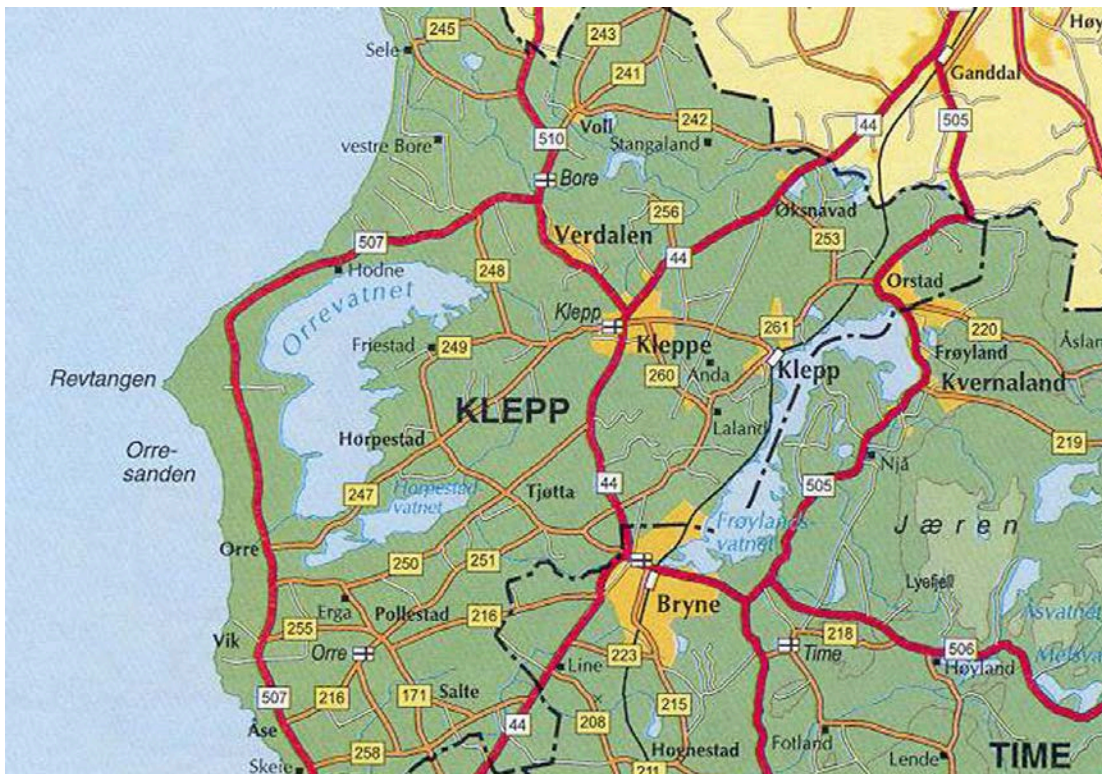
Svarthalespovene forsvarende egg og unger når man blir for nærgående. Likevel var det vanskelig å få kontroll på hekkebestanden i rugetida blant annet på grunn av dårlig vær og manglende tilgang til engene der spovene hekket.

Oppdraget som ble gitt av FM i Rogaland var i prinsippet enkelt. Lokaliser så nøyte som mulig alle hekkende par av svarthalespove på Jæren. Lange og hyppige observasjonsserier i de aktuelle områdene under hele hekketida var metoden under kartleggingene av svarthalespovenes hekkeområder på Jæren i 2008. Denne metoden er redegjort for i Mjølshesnes (2008) og ble også valgt under årets feltarbeid. På grunn av nokså sen oppstart av feltarbeidet (spovene begynner gjerne med egglegging i midten av april), samt mye dårlig vær med kraftig vind i store deler av mai, ble arbeidet krevende. Det dårlige været reduserte spovenes spillaktivitet og i vinder opp mot kuling styrke var vanlig observasjonsaktivitet utfordrende. I det relativt høye gresset var det vanskelig å finne rugende og beitende fugler. At det var svært begrenset tilgang til nesten alle hekkeområdene på grunn av intensiv dyrking vanskeliggjorde arbeidet med å lokalisere spovene ytterligere. Spovene var dessuten svært mobile midt i hekketida, og de voksne fuglene fløy ofte store avstander mellom hekkeområdene og beiteområder.

Først etter klekking midt i mai begynte jeg å få kontroll over antall hekkende par. Årets anslag over hekkende par må derfor sees i lys av at hekkinger som ble avbrutt tidlig i sesongen kan ha blitt oversett på grunn av sen oppstart av feltarbeidet og at resultatene generelt kan ha blitt negativt påvirket av vanskelige observasjonsforhold under deler av sesongen.

Metodikken for overvåking av de kjente hekkeparene etter at hekkeområdene var lokalisert var prinsipielt lik den for lokalisering av hekkeparene, men turene ut langs- og rundt markene var hyppigere for å kunne få et inntrykk av hvor ungene befant seg fra dag til dag, videre ble det også brukt mye tid på å avgjøre kullstørrelse der unger ble lokalisert i terrenget. Innsats i de ulike hekkeområdene ble avsluttet etter tre besøk på rad uten registrert aktivitet.

Telling av ungfugler i juli ble dels utført ved hjelp av teleskop på avstand, dels ved å gå rundt i de aktuelle områdene for om mulig å få kontroll på individer som gikk skjult i terrenget. Anslag over totalt antall ungfugler er basert utelukkende på skjønn, ingen fugler med individuelle kjennetegn ble identifisert.

Områdene vest av Orrevatnet fra Hodne i nord til Vik i sør huser store deler av den norske hekkebestanden av svarthalespove. Fugler ble dessuten observert i hekketida i området merket vestre Bore, i Nesebukta (like nord for stedsnavnet Friestad) på dette kartet og mellom Åse og Skeie.

Generelle resultater

De første observasjonsrundene i begynnelsen av mai var nedslående. Liten og ingen aktivitet ble registrert flere steder der svarthalespovene hekket i 2008, og så sent som midt i mai ble flokker med svarthalespover sett på mudderbanker ved Orrevatnet. Flokkansamlinger midt i hekketida er ikke nødvendigvis et godt tegn. Kunne de mange snøfallene i april og mai ha tvunget flere par til å gi opp hekkingene?

Etter som sesongen skred frem og svarthalespovene fikk unger, ble det klart at hekkebestanden så ut til å være på omtrent samme nivå som i 2008, i overkant av 25 par. Det ble til stadighet observert spover som fløy lange strekninger mellom hekkeplassene og mudderbanker i Orrevatnet for å finne mat. Dette fenomenet er bare i mindre grad observert

tidligere år og forklarer både flokkansamlingene ved Orrevatnet og fraværet av synlige fugler i hekkeområdene. Kanskje kan denne adferden forklares med det tørre været store deler av våren? Det falt ikke mye nedbør på vinteren heller, og kanskje førte lav grunnvannstand til at tilgangen på føde på gressengene i umiddelbar nærhet til hekkeplassene der fuglene vanligvis beiter, var redusert i forhold til tidligere år?

En annen viktig observasjon fra sesongen 2010 var at noen hekkeområder fra 2008 ikke var besatt, mens noen nye, oftest nærliggende områder var tatt i bruk. Felles for områdene som var okkupert av hekkende svarthalespover i 2008 men ikke i 2010, var at de var nypløyde så sent som i begynnelsen av mai i 2010. Svarthalespoven legger oftest reiret sitt på gressenger og på beitemark med relativt høyt gress, sjeldent på åkerlapper. Markene ved Orreosen som var et viktig område for hekkende svarthalespover i 2008 var våren 2010 utelukkende åker eller nysådd mark så sent som midt i mai, og huset derfor ingen hekkende svarthalespover. Opplyftende var det da å finne at totalantallet hekkende svarthalespover på Jæren var på omtrent samme nivå i 2010 som i 2008, og at områder flerte hundre meter unna de tidligere hekkeplassene var tatt i bruk istedenfor. Denne mobiliteten ble også observert i mindre skala ved noen av de øvrige hekkeplassene på Jæren, og viser at spovene kan tilpasse seg endrede forhold på hekkeområdene.

Ei god uke etter førsteslått som i 2010 var i perioden 30.mai til 15. juni, var antallet voksne svarthalespover på Jæren kraftig redusert i forhold til tidligere i hekkesesongen. Trolig forlot disse fuglene Jæren og Norge like etter at ungene var tapt under slått. Antall voksne svarthalespover som ble observert mot slutten av juni og utover i juli samsvarte nokså godt med antall par som hadde unger som hadde overlevd slått.

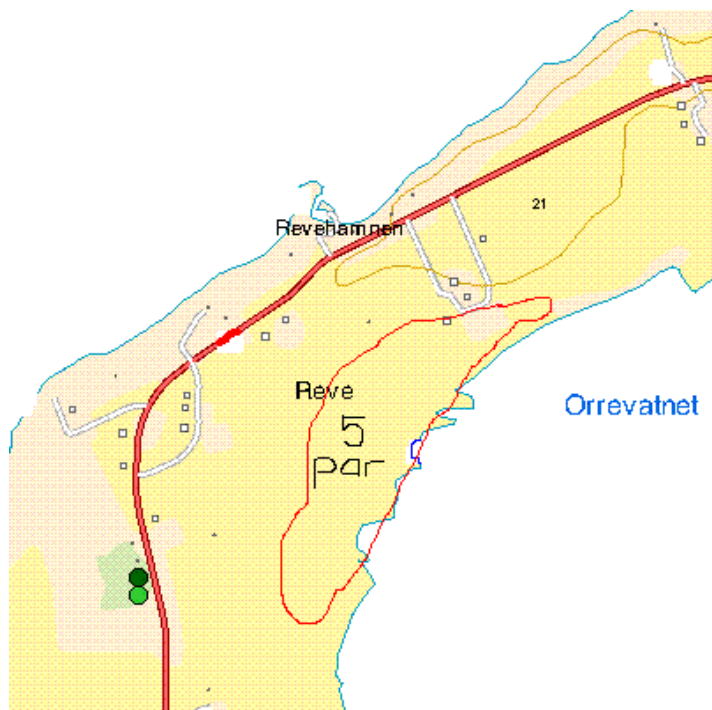
Hekkeområdene

Under er de ulike hekkeplassene kartfestet og all observert aktivitet er oppsummert.

Revevika

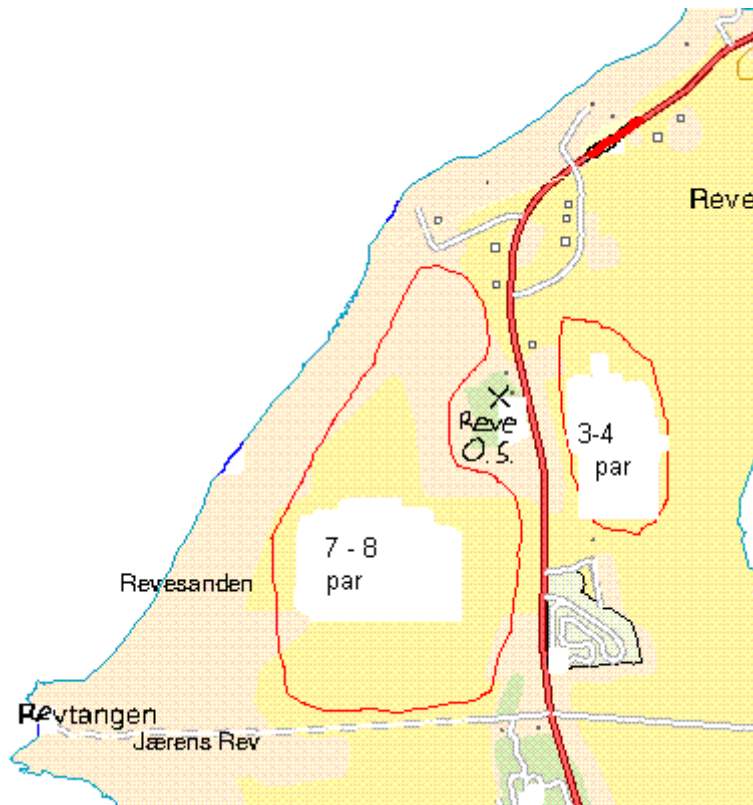
Dette området er nokså stort, uoversiktlig og vanskelig tilgjengelig. I begynnelsen av mai antydte observert aktivitet at det var en bestand på 4-5 par spredt i området. Bukta er grunn og har gode muligheter for næringsøk for vadere, derfor er det mulig at de første estimatene av hekkebestanden var for høye siden næringsøkende svarthalespøver fra nærliggende hekkeområder kan ha bli tatt for å være hekkefugler. Mindre aktivitet ble nemlig observert utover i mai, og området ble dette året ansett som uegnet med tanke på utsettelse av slått fordi ingen kjerneområder kunne defineres og fordi det var uvisst hvor mange av de tilstedeværende fuglene som faktisk hekket. I løpet av 11 besøk fra siste uka av mai og frem til storstilt slått på omtrent alle egnede gressmarker den 17.juni, ble kun en unge observert. Tilstedeværelsen av engstelige fugler i samme periode varierte, men trolig fikk minst tre par unger på beina her. Dessverre ble det ikke observert verken voksne eller unger etter slått den 17.juni, men området er stort og uoversiktlig og det er mulig at unger kan ha overlevd.

Området ble ikke dekket så grundig som ønskelig i 2010-sesongen, delvis fordi det ikke ble avsatt noen områder her. Området har store kvaliteter for hekkende våtmarks- og kulturmarksfugl og bør følges nøyer opp neste sesong. Utsettelse av slått i en 100 meter bred sone fra reservatgrensen/vannkanten og innover på gressmarkene nærmest bredden av Orrevatnet bør vurderes som et fast tiltak her. Markene innover land fra bukta har et svært rikt fugleliv, og vipebestanden er trolig tettere her enn de fleste steder.

Revtangen O.S.

Minst seks par fikk frem unger på gressmarkene sør for Revtangen O.S., men spillaktivitet tidligere i sesongen antydte at så mange som 8 par kan ha prøvd seg på hekking her. Størst ansamling av hekkende fugler var det like vest for Gocartbanen. Dessverre fikk FM ikke noen

avtale med grunneigeren her, og under slåttene 7-8.juni gikk mange unger tapt. Forsøk på å være tilstede under slåttene og eventuelt flytte unger som kom i veien for slåmaskinene viste seg å være nytteløst. Svarthalespoveungene trykker i gresset ved den minste antydning til fare, og når de først trykker stoler de helt og holdent på kamuflasjen og ligger helt til faren er over i stedet for å springe vekk. Spoveungene er derfor veldig utsatt for slått og annen maskinell virksomhet på gressengene der de hekker. At kamuflasjen virker kan undertegnede skrive under på, en spoveunge som trykker i gresset er nærmest umulig å finne.

En svarthalespoveunge som overlevde slåttene på markene vest av Gocartbanen ble ringmerket av Alf Tore Mjøs umiddelbart etter slåttene. Trolig overlevde minst en unge til, men allerede 17.juni ble det konstatert at området var fritt for svarthalespover. De få overlevende ungene var da enten tatt av predatorer eller de hadde flyttet til nærliggende marker der det fremdeles fantes høyt gress som de kunne gjemme seg i.

På østsida av veien ved Revtangen O.S. er det et rundt 100 mål stort område som brukes til dyrking av hestefor. Her var det stor aktivitet av svarthalespover allerede tidlig i sesongen, men selv om opptil 20 svarthalespover ble sett her samtidig, så hekket det bare tre eller fire par på denne enga. En av de voksne svarthalespovene ble tatt av vandrefalk i slutten av april, så maks tre par fikk fullført hekkinga. Minst to av disse parene fikk frem unger, og allerede 25.mai ble det sett knapt ukesstore unger her. Etter avtale med grunneiger ble dette området ikke slått før et stykke ut i juli. Svarthalespovefamiliene som hekket på denne enga hadde derfor gode muligheter til å få ungene på vingene, og alt tyder på at flere unger faktisk kom på vingene her. Syv unger fordelt på to kull ble sett her 12.juni, og siste observasjon av unger i gresset var 17.juni. Etter denne dato var gresset så høyt at det var vanskelig å observere unger, men det var stor aktivitet i området så sent som 24.juni.

Markene innenfor dagmerket på Revtangen

Dagmerket på Revtangen sett fra Gocartbanen. Gressengene på vestsida av hovedveien fra Revtangen ornitologiske stasjon i nord til Reveparken camping i sør huser rundt halvparten av hekkeparene av svarthalespove på Jæren.

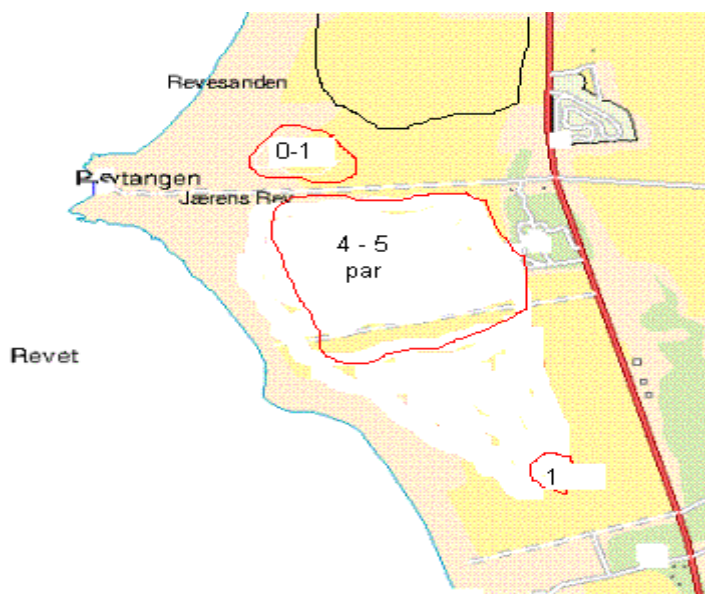
i dette området var ofte på stranda og beitet, og etter egglegging var det noen ganger tilsynelatende helt dødt i dette området. Mot slutten av mai ble det likevel klart at det var stor aktivitet av hekkende fugler også her. Mye av aktiviteten var konsentrert til den store gressenga som ligger mellom Reveparken camping og selve Revtangen, men også i lappeteppet av små gressenger like nord for denne marka, samt på tilgrensende mark lenger sør var det aktivitet som antydte hekking av totalt to par. På hovedenga ble minst tre kull sett i juni, men tilstedeværelsen av voksne fugler var i størrelsesorden fem til seks par . Sannsynligvis flyttet de to parene fra naboengene med seg unger til den nevnte store gressenga etter klekking, så det høyeste anslaget voksne fugler er trolig likt totalantallet hekkende par i hele dette området.

Heller ikke i dette området var grunneiger villig til å utsette slåttene, og ungedødeligheten var dessverre stor da slåmaskinene la gresset flatt .juni. I kantsonen mot steingardene ble likevel to nokså store unger observert sammen med to varslende svarthalespovepar 17.juni. To dager senere var det stille i dette området, og det er grunn til å frykte at ungene som ikke lenger hadde vegetasjon å gjemme seg i, var tatt av predatorer.

Denne svarthalespoven på marka like vest av reveparken var en av svært få som hadde avkom som overlevde slått. Men etter at gresset var slått var det ikke mye vegetasjon å gjemme seg i, og lite tydet på at familielykken var langvarig.

Det bør legges press på grunneiger i dette området for å få utsatt slått på hele eller ihvertfall på deler av "hovedenga" i de neste seongene. Området har alltid vært et av kjerneområdene for hekkende svarthalespover på Jæren. Grunneiger har denne høsten åpnet for kjøring og parkering på traktorveien langs nordsiden av jordet mot en avgift. Denne praksisen bør FM følge med på, økt trafikk midt i kjerneområdet for hekkende svarthalespove på Jæren er kanskje ikke ønskelig? På den annen side er det mulig at biltrafikk forstyrrer mindre enn gående?

Område omkranset av svart strek er hekkeområdet presentert over som Revtangen O.S. Hekkeområdene angitt med røde sirkler er beskrevet overfor, den sørligste sirkelen er et av områdene som ble satt av og som er omtalt som "Markene mellom Reveparken og plant..".

Markene mellom Reveparken og plantefredningsområdet i bakdynene på Orrestranda

Området er stort og strekker seg fra Reveparken i nord til granplantningen nord for friluftshuset i sør. I 2008 var det lite aktivitet her, men området som grenser til sanddynene og stort sett består av gressenger hadde tidligere flere hekkende par. I begynnelsen av mai ble det observert flere voksne fugler lengst sør i dette området, men utover i sesongen ble det klart at bare et par hekket. Dette paret holdt til på mark nummer to fra sør, grunneiger her var Thomas Wiig. Han var villig til å utsette slåtten og svarthalespoveparet kunne derfor fortsette familielivet fram mot jonsok. Alt tydet på at hekkinga her var vellykket og at unger kom på vingene, men grunnet lang observasjonsavstand og høyt gress, var det umulig å fastslå kullstørrelse og eventuelt hvor mange store unger det var i siste halvdel av juni.

Ljoshaug -Orrelva

De fleste jordene langs Orreelva øst for hovedveien var brune så sent som midt i mai, og det var ingen indikasjoner på hekking i umiddelbar nærhet til elveosen. Et par hekket på marka vest for fotoskjul et stykke sørøst for osen. Dette paret var vanskelig å lokalisere og det ble ikke satt i verk noen tiltak. Mye tydet på at hekkinga var vellykket likevel, trolig på grunn av sen slått og at aktiviteten til paret var konsentrert til bredden av Orrevatnet. trolig kom to unger på vingene her.

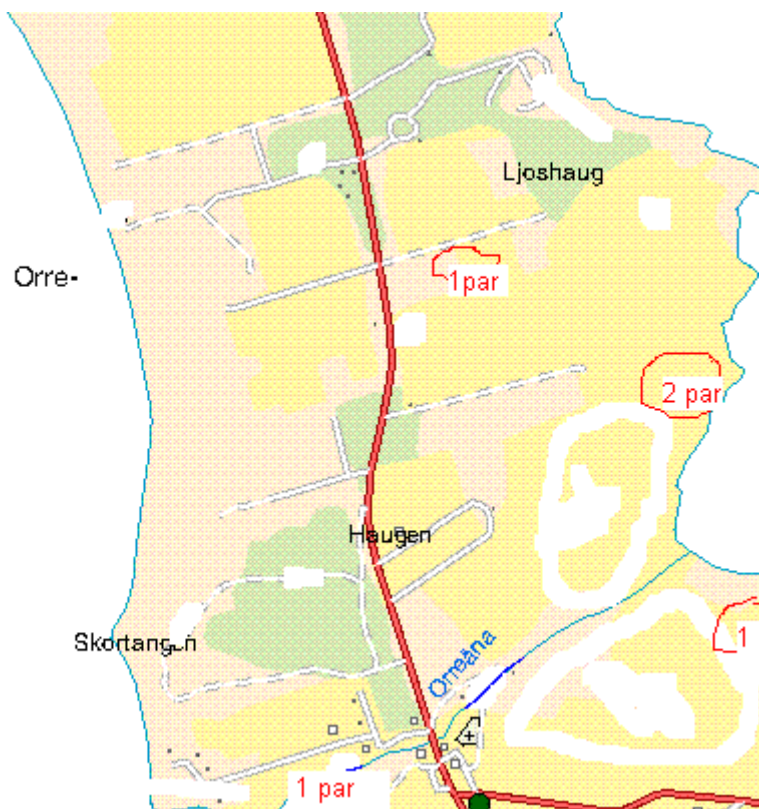
Et stykke nord for elveosen langs bredden av Orrevatnet hadde to par slått seg til på noen små gressenger nært vernesonen langs bredden av vatnet. Dette var kanskje fugler som i 2008 og i 2009 hekket nærmere elveosen. Gressengene her ble slått nokså tidlig, og det lyktes ikke å inngå noen avtale med grunneiger(e?). Men grunnet engenes beskjedne størrelse, og hekkeplassenes nærhet til bredden av orrevatnet, bør disse parene følges nøye opp de følgende sesongene. I teorien virker det ganske enkelt og billig å redde disse parene, men det avhenger selvsagt av velvilje fra grunneigers side.

Friluftshuset/Ljoshaug

Markene innenfor sanddynene ved friluftshuset var fast hekkeplass for svarthalespove tidligere. Det ble derfor brukt litt tid i dette området, men som i 2008 var det ingen aktivitet

vest av hovedveien. Vis a vis nedkjørselen til friluftshuset, på østsida av veien var det imidlertid et par som hadde slått seg til på ei nokså stor gresseng. På denne enga ble det i tillegg ofte observert flere beitende fugler som trolig kom fra hekkeområdene nærmere Orreosen. En avtale om å utsette slåtten på deler av denne marka ble inngått med grunneiger, men trolig oppholdt familien seg på den delen av enga som ble slått rundt 10.juni, og ingen aktivitet ble observert etter denne dato. Grunneiger fikk derfor klarsignal til å slå resten av marka rundt jonsok.

Ørre/Vik

Som i 2008 ble det observert minst 6 fugler tidlig i sesongen og også utover i mai var det til stadighet minst tre spillende hanner. aktiviteten var derimot spredt over et uoversiktlig område med mange teiger, og disse hekkeparene ble ikke prioritert da avtaler med grunneigere ble forhandlet. Tidlig slått i dette området (30.mai) var trolig fatal for de fleste ungene som eventuelt befant seg i området, og ingen aktivitet utover enkeltobservasjoner av overflygende voksenfugler frem til 14.juni ble registrert. Økt satsing i dette området tidlig i sesongen kan kanskje avdekke den eksakte lokaliseringen av hekkeparene. Teigene her er nokså små, og eventuelle utgifter ved utsettelse av slått kan bli mindre her enn for andre steder, så området bør absolutt innlemmes i prosjektet med å bevare svarthalespoven fra og med kommende sesong.

Nese

Nesevika er ei grunn bukt i østenden av Orrevatnet der det av og til sees svarthalespover utover i hekkesesongen. Undertegnede registrerte ingen aktivitet her i første halvdel av mai, og nedprioriterte området utover i sesongen. Senere har det derimot kommet frem at det ble sett fire voksne svarthalespover i dette området utover i juni. Spovenes adferd er ikke spesifisert, men observasjonene er interessante nok til at området må følges opp i kommende sesong.

Grudavatnet

Grudavatnet var i en årrekke fast hekkeplass for svarthalespove. Men de siste årene har det ikke vært aktivitet utover sporadiske observasjoner av spover i trekketidene. Opptil tre fugler ble sett ved vannets vestbredd så sent som midt i mai, og lokaliteten ble derfor fulgt opp i inneværende sesong. Ett par hadde tilhold ved vatnet, og det virket veldig sannsynlig at de hekket innenfor vernegrensene på vestsida av vatnet, men det ble aldri observert noen unger og det er derfor svært tvilsomt at hekkingen var vellykket.

Observasjoner av unger og ungfugler

Ungfugler er her definert som flyvedyktige unger. Svarthalespovene på Jæren starter vanligvis med eggleggingen i siste halvdel av april, men det er ikke uvanlig at par legger egg så sent som i midten av mai. Rugetida er omtrent 23 dager. Fra ungene klekkes til de er flyvedyktige tar det litt over en måned. Mange par med svarthalespove hadde egglegging så sent som i første halvdel av mai i inneværende sesong, tidspunktet er estimert ut fra størrelse på unger observert i første halvdel av juni. Parene som la egg tidlig hadde flyvedyktige unger rundt 20.juni. Førsteslåttan var relativt sein på Jæren våren 2010, likevel var mange i gang allerede i månedskiftet mai/juni. Alle aktuelle gressenger i hekkeområdene der det ikke var avtalt utsatt slått, var slått i midten av juni.

Svarthalespoveungene er mobile like etter klekking, og familiene vandrer av og til nokså langt vekk fra reiområdet på fødesøk. Svarthalespoveungene er fra klekking av utstyrt med svært lange bein og langt nebb, og i motsetning til foreksempel vipeungene har de ingen problemer med å finne mat på egen hånd i høyt gress. I det høye gresset er de tryggere enn ute i det åpne. Det er derfor langt sjeldnere å se svarthalespoveunger på markene enn foreksempel vipe- og tjeldeunger.

Svarthalespoveunger ble observert på fem hekkeplasser. Totalt ble unger fra minst ni kull sett. Oftest ble bare en og en unge observert glimtvis inne i det høye gresset, men ved tre anledninger hadde jeg kontroll på hele familiene. Kullstørrelsen var da 4-4-3. Ut fra adferden til de voksne svarthalespovene virket det sannsynlig at minst 16 par fikk unger på beina. Sannsynligvis så minst 50 svarthalespoveunger dagens lys våren 2010. Mange av disse gikk i slåmaskinene, men gjentatt observasjonsvirksomhet i Orreosen viste at årets hekkesesong trolig var en av de bedre på lenge når man ser på ungeoverlevelse. Minst 10, men trolig 12 flyvedyktige ungfugler ble registrert i løpet av juli på mudderbankene i Orreosen. En ungfugl ble også sett i Langnebbabukta midt i juli. I 2008 og i 2009 ble bare en og to ungfugler observert i Orreosen (pers. obs, og flere observatører pers. medd.). Årets høye overlevelse kan

være tilfeldig, men det er sannsynlig at den ihvertfall delvis kan tilskrives innsatsen med å få utsatt slåtten på enkelte av spovenes hekkeområder.

Forfatter:

Mangfold v/ Kjell Mjølsnes
Orrevegen 630, 4343 Orre
tlf: 97010421

organisasjonsnummer: 996136027, kontonr: 32905454683
lrskrogaland@yahoo.no